

DİNİ SEMBOLLER, SEMBOLÜN ANLAM KAYBI VE ETKİLERİNE GELENEKSELÇİ BİR YAKLAŞIM (RENÉ GUÉNON ÖRNEĞİ)

Hüsnü AYDENİZ (*)

Özet

Hayatın birçok alanında olduğu gibi dinî alanda da sembollere rastlanmaktadır. Bu suretle, yalın bir şekilde aktarılabilen herhangi bir husus, daha derin anlamlar içeren sembolik formlara büründürülür. İnsanlık tarihi kadar eski olan sembollere ve anlamlarına yönelik ilgi tarih boyunca devam etmekle birlikte, modern düşüncenin ortaya koyduğu anlayış, bu ilginin ya ortadan kalkmasına ya da yanlış ve eksik bir boyuta indirgenmesine neden olmuştur. René Guénon, bu açıdan dikkatle okunması gereken bir düşünürdür. Bu makale, Guénon'un dinî semboller ve bu semboller çerçevesinde ortaya çıkan sonuçlara ilişkin görüşlerini ele almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sembolizm, Dinî semboller, Guénon, Gelenekselcilik.

A Traditionalist Approach to the Religious Symbols, Loss of Symbol's Meaning and Its Effects (The Sample of René Guénon)

Abstract

Symbols have been came accros in the religious field as in many fields of life. Thus, any issue that can be transferred in a simple way is transformed to symbolic forms that contain deeper meanings. Attention to the symbols that are old as history of humanity and to their meanings, although it continued throughout history, the revealed mentality by the modern thought caused the elemination of this interest or to reduction incorrect and missing dimension. René Guénon is a thinker who has to been read carefully. This article have examined Guénon's views to the religious symbols and the results of their effects.

Key Words: Symbolism, Religious symbols, Guénon, Traditionalism.

*) Yrd. Doç. Dr., Erzincan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi
(haydeniz@erzincan.edu.tr)

Giriş

İnsan, duygu ve düşüncelerini çoğunlukla doğrudan ve herkesin anlayabileceği bir dille ifade ederken, kimi zaman örtülü ve görünenin ötesinde anlamlar taşıyan bir tarza yönelmektedir. Böyle bir anlatımda, semboller anlatımın alanını genişleten bir işleve sahip olmakta; dolayısıyla, hayatın bütün alanlarında sembollerin kullanılması kaçınılmaz hâle gelmektedir (Bkz. Has, 2005: 15-17).

Türkçe’de “alâmet, nişane, mühür, rütbe veya makam işareti, teminat, vergi tahsili, iane ve toplantı gibi anlamlara gelen” sembol kelimesi “remiz” kelimesiyle ifade edilebilir. Remiz ise “temsili bir karşılık olarak başka bir şeyi ifade eden, somut olarak karşımızda olmayan veya idrak edilmesi imkânsız olan herhangi bir şeyi, zihne taşımada kullanılan somut bir işaret” (Tokat, 2004: 11; Has, 2005: 15; ayrıca bkz. Reno, 1977: 77) şeklinde tanımlanabilir.

İnsanların, duygu ve düşüncelerini sembollerle ifade etmesinin tarihi, insanın tarihiyle eşdeğerdir (Bkz. Has, 2005: 30). Sembol kullanımı, insanlık tarihinin ilk dönemlerine kadar geri gitmesine ve günümüzde de önemli bir ilgi konusu olmasına rağmen, sembolik unsurların değerlendirilmesi ve özellikle bunların sosyal alana yönelik etkileri üzerinde yeterli ve derin araştırmaların yapıldığını söylemek zor görünmektedir (Rowntree and Conkey, 1980: 459). Batı dünyasında katı akılcılık ve bilime atfedilen önem ve materyalizm sembolik değerlerin uzunca bir süre arka plana atılması veya değersiz görülmesine neden olmuştur. Ancak, özellikle I. Dünya Savaşı sonrasında gelişen yeni hareketler ve düşünce tarzlarının etkisiyle, yeterli düzeyde olmasa da sembolün önemi yeniden anlaşıl-maya ve değerlendirilmeye başlamıştır (Bkz. Eliade, 1991: 9; Bayley, 1968 II: 353; Spiro, 1969: 341). Bazı düşünürlerce de ifade edildiği gibi, “sembolizm tamamen boş bir fantezi veya yozlaşma değildir: O, insan hayatının derin dokusunun özündedir. Bizat dil bir sembolizmdir.” (Whitehead, 1958: 110-111). Bu anlamda özellikle “metafiziğin evrensel ifadesi semboldür. Bu ifade tabiidir, çünkü eşyanın tabiatında mukimdir ve Gerçek’in sınırsız uygulamalara muktedir olması sebebiyle evrenseldir.” (Koltaş, 2009: 18; bkz. Eliade, 1991: 16). Ancak, sembolizmin evrensel boyutuna işaret edilirken gözden kaçırıl-maması gereken çok önemli bir husus vardır. Bu da sembolün aktarımı esnasında ortaya çıkacak olan yorum ve anlam farklarıdır (Sperber, 1977: 28-29). Dolayısıyla sembolizm evrensel olmakla birlikte, sembollerin de evrenselliğini iddia etmek her zaman doğru sonuç vermeyecektir.

Sembolizmden söz edildiğinde, genellikle insanın çevresinde bulunan nesnelere veya seslere birer sembol olarak görülmektedir. Ancak Martin Lings’in de ifade ettiği gibi, semboller arasında en önemli olanı bizatihi insanın kendisidir. Ayrıca çevrede bulunan semboller, doğanın sadece bir yönüne işaret ederken, “Tanrı’nın yeryüzündeki halifesi” şeklinde nitelendirilen “Gerçek” insan, bütün yönleriyle “Merkez”i ifade eden bir semboldür (Lings, 2003: 10-11).

Sembolizm, herkes tarafından anlaşılabilir bir yapıya sahip değildir. Bunun nedenlerinden birisi, sembolik unsurların sahip oldukları dinamik yapıdır. Belirli bir döneme ve bölgeye ait olan semboller, zamanın ve mekânın değişmesiyle birlikte, insanın başka ortamlara adapte olma eğiliminin de katkısıyla, bazı değişimlere uğramaktadır. Bu da görünenin ötesine geçilemediği zaman, son derece farklı ve uzak bir anlamlandırmaya

neden olabilmektedir (Rowntree and Conkey, 1980: 462). Dolayısıyla sembolik ifadelerin hakikat değeri, salt mantıksal bir dille ortaya konulamaz. Mecazi boyutlarının da göz önünde tutulması gerekir (Sperber,1977: 93). Yani sembolün sürekli ve yeniden yorumlanmak suretiyle, aktüel bir değer kazanması sağlanmalıdır (Özcan, 2000: 48). Ancak bütün sembollerin, özellikle de dinî sembollerin, sadece metafor olarak görülmesi de çok doğru bir yaklaşım olmayacaktır (Sperber, 1977: 94).

1. Dinde Sembolizm

İnsanın, zaman zaman kullandığı dil ve çeşitli nesnelere, görünen anlamının veya yapısının ötesinde bir anlam vermesi, gündelik konularla ilgili olduğu kadar, onun dinî hayatında da etkilidir. Aynı durum, dindar insan açısından, Tanrı'nın insana hitabı şeklinde de söz konusudur. Bunun yararı ise, nispeten soğuk ve katı bir yapıya sahip olan teolojik dili daha benimsenebilir niteliğe büründürmek ve ifade edilenin anlam alanını genişletmek olabilir (Bkz. Koç, 1995: 89-90; Lings, 2003: 16; Thomas, 1965: 90; Bevan, 1950: 11). Buradan hareketle sembolizm, "dinî inancın zorunlu olan temel prensiplerini, iddialarını ve bu inancın ifade edildiği birtakım araçları, dinî törenlerde kullanılan kutsal objeleri ve eylemleri gösterir." (Tokat, 2004: 10; Reno, 1977: 77). Böylece, dinî alanda kullanılan sembollerin "daha yüksek bir gerçekliğin yansıması ya da gölgesi" (Lings, 2003: 9) olduğu söylenebilir.

Tanrı'ya ilişkin değişik kavramların kullanılması, dinî düşünce için önemli bir kaynak oluşturur. Özellikle farklı semboller, dinî kültürün dayandığı bir temel haline gelir. Bu bağlamda, insanın, bu dünyaya ilişkin sorgulamaları ve hayatına yönelik anlam arayışında, katkı sağlar (Stark, 2003: 16).

Dinî semboller, belirli şartlarda ve ortamlarda rastlanılan unsurlar olmakla birlikte, doğru bir şekilde ele alınarak yorumlanırlarsa, yerel ve tarihsel boyuttan evrensel boyuta aktarılabilirler. Böylece, geçmiş toplumların daha iyi anlaşılmasında önemli bir role sahip oldukları açıktır (Eliade, 1991: 35-36).

Sembollerin kullanılmasının en büyük riski, onun başlangıçtaki anlamını kaybetmesidir. Genellikle bu anlamını kaybeden semboller, ticari bir kullanım aracı olarak karşımıza çıkar (Bayley I, 1968: 3). İnsan, fitrî olarak monoteizme eğilimli olsa da birtakım çevresel şartların onu politeizme yönlendirdiği söylenebilir. Ancak genellikle burada belirleyici olan, toplumun yönlendirmesidir. Bu bağlamda sembollerin yanlış anlaşılmasının belirgin bir yansıması olarak antropomorfizm ortaya çıkabilmektedir. Özellikle Tanrı hakkında düşünen herhangi bir insanın, bir şekilde bu yanlışlık içerisine düşmesi oldukça kolay bir durumdur. Bu istenilen bir durum olmamakla birlikte, antropomorfizmi ikiye ayırma yönünde yapılan bir teklif (Bevan, 1950: 26) üzerinde düşünülmesi yararlı olabilir. Aksi bir durumda Tanrı ile insan arasında hiçbir surette bir ilişki kurulmasından söz edilemeyecek duruma gelenebilir (Bkz. Bevan, 1950: 254-255; ayrıca bkz. Koç, 1995: 99 vd.).

2. Guénon Düşüncesinde Dinî Semboller

Sembol kavramının, birçok araştırma alanında yanlış ve aşırıya kaçan bir şekilde kullanıldığı söylenebilir. Sembollerin kullanımı, bilgi aktarımını hem kısıtlayan hem de çoğaltan iki farklı şekilde gerçekleşebilir. Bu anlamda hem avantaj hem de dezavantaj ba-

rındırmaktadır. Ayrıca bu işleviyle insan hayatının sınırlarının belirlenmesinde ve insanî oluşumların ilişkilerinde de hayati bir işleve sahiptir (Rowntree and Conkey, 1980: 460-461). Dolayısıyla doğru anlaşılmasına yönelik çaba büyük bir önem taşımaktadır.

Doğada var olan sembollerin kavranması ve arka planlarının anlaşılabilmesi için, insanın zihinsel bir hazırlık aşamasını geçirmiş olmasının gerekliliğinde, en azından metafizik unsurlara inanan zihin için kuşku yoktur. Bu anlamda, doğaya yansıyan metafiziğin insanın gerek biyolojik gerek entelektüel yapısına etki ettiği söylenebilir. René Guénon, bu düşünce yapısının ortaya konmasında ve gelişmesinde çok önemli bir düşünür olarak yer almıştır (Bkz. Andruzac, 2005: 26; Evkuran, 2006: 93; Koltas, 2009: 15).

Günümüz dünyasında folklor veya paganizm kalıntısı olarak nitelendirilen bazı geleneksel unsurların, gerçekte böyle olmadıklarının anlaşılması için derin bir düşünceyle ele alınmaları gerekir. Bu tür sembolik unsurların, onları taşıyan halk tarafından yeterince anlaşılmamış olmasının bir olumsuzluk olarak görülme yerine, önemli bir avantaj olarak kabul edilmesi daha doğru olur. Çünkü anlaşılmasa bile olduğu şekliyle aktarılan bu sembol otantik anlamını daha çok yansıtmaktadır (Guénon, 2004b: 71-72). Bütün geleneklerde başvurulan sembolizm, gündelik dilin ötesine geçme imkânı sağlar. Dolayısıyla onun “deyim yerindeyse mükemmel bir **metafizik dil**” (Guénon, 2004a: 103-104) olduğu söylenebilir.

1.1. Sembolün Kaynağı ve Değeri

Guénon’un sembollere atfettiği önemin temelinde, sonsuzluğun herhangi bir sınırlanmayı kabul etmemesinin ve formel bir niteliğinin bulunmasının yer aldığı söylenebilir. Bu anlamda forma bağlı bir yapı arz eden bu dünyanın içinde yaşayan insanların, doğrudan ve bütünüyle bir sonsuzluk algılaması söz konusu olamamaktadır (Guénon, 2008: 16-17). Modern düşüncenin etkisiyle, sembolizmin en etkin olduğu alan olan dil bile, bu bağlamda ele alınmalı ve kaynağının insan olduğu fikri reddedilmelidir (Guénon, 2010: 174). Bu durum dinler için de geçerlidir. Dinler üzerine araştırma yapan modern dönem bilim adamlarının birçoğu, dinin temelinde politeizm olduğunu iddia etmektedir (Bkz. Stark, 2003: 23-24). Ancak Guénon’a göre, her din ‘gayrı insanî’ bir kaynağa sahiptir ve ‘gayrı insanî’ bir unsuru bünyesinde bulunduracak şekilde düzenlenmiştir (Guénon, 2010: 82; Guénon, 1997: 29). Dinler ve inisiyatik (Bu çalışmada, Guénon’un kendine has bir anlam yüklediği ‘inisiyasyon’ kelimesi aynen kullanılmıştır. Kanaatimizce inisiyasyon, Guénon’un anlayışına göre ne ‘tasavvuf’ kelimesiyle ne de ‘mistisizm’ kelimesiyle tam olarak ifade edilememektedir) oluşumların ‘gayrı insanî’ kökenine vurgu yapan Guénon, benzer bir durumun bütün geleneksel dinî semboller için de geçerli olduğunu savunur. Sembollerin kökenini oluşturan arka plan, hiçbir zaman ve mekânla değerlendirilemeyecek bir alan olarak ifade edilir (Guénon, 2010: 84). Dinî sembollerin kaynağının ilahî olduğunun anlaşılması için ‘haç’ sembolü güzel bir örnektir. Bütün geleneksel öğretilerin temel hedefi, ‘İnsan-ı Kamil’i gerçekleştirmektir (Guénon, 2001b: 19). Bu bağlamda, birçok farklı gelenekte kullanılan ‘haç’ sembolü, makro kozmos ile mikro kozmos arasında ahenkli bir konuma sahip olan ‘İnsan-ı Kamil’in ifadesi için kullanılmaktadır. Haçın dikey unsuru insanın makro kozmosla olan ilişkisini, yatay unsuru ise mikro kozmostaki konumunu göstermektedir (Guénon, 2001b: 23).

Guénon, varlığın ele alınmasında son derece geniş bir perspektife sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Ona göre varlık olarak nitelendirilenlerin ötesinde, çok daha geniş ve sonu belli olmayan ve nicelik bakımından varlıktan daha büyük bir yekûnu teşkil eden bir yokluktan söz etmek gerekir. Dolayısıyla esas itibariyle göz ardı edilen bu yokluk kavramının, insanlar için çok daha büyük bir anlam ifade etmesi gerekir. Buradan hareketle Guénon, yokluğun sembolik anlatımının imkânı sadedinde siyahın hem karanlığa hem de yokluğa, dolayısıyla olumsuzluğa yönelik sembolik bir anlam taşıdığını ifade etmektedir (Guénon, 2008: 24-25).

Yokluk bir kenara bırakılsa bile, doğada bulunan ve haçın şeklini anımsatan semboller de göz önünde bulundurulduğunda, “gerçek sembolizmin insan tarafından yapay olarak icat edilmekten uzak olup, doğanın kendisinde bulunduğu ya da daha iyi bir ifadeyle, doğanın tümünün müteâil gerçekliklerin sembolünden başka bir şey olmadığına kanıttır.” (Guénon, 2001b: 27). Aslında, sembollere ‘doğru’ bir bakış, insanın bu sonuca ulaşmasında son derece olumlu sonuçlar verecektir. Çünkü semboller arasında gerçekten önemli bir uyum bulunmaktadır. Semboller bir bütün halinde ele alındığında ve tabiatın da bizzat bir semboller bütünü olduğu kavrandığında, sonuca ulaşmak daha kolay hâle gelir (Guénon, 2010: 197). Ayrıca doğanın bir parçası olan ve geleneklerin her birinin kendince ‘Kutsal’ kabul ettiği yeryüzü parçaları, ‘İlahi Varlık’ın yeryüzündeki tecellisi olarak düşünülmektedir (Guénon, 2006: 134).

Semboller zahirî, yani dinî oluşumlar için önemli olduğu kadar; bâtnî, yani inisiyatik oluşumlar için de, hatta zahirî alanlardakilerden daha önemlidir (Guénon, 2010: 119).

1.2. Özün Birliği Sembollerin Çokluğu

Dünya dinleri üzerine araştırma yapan herhangi birinin, bunların ortak yanlarının bulunduğu konusunda bir sonuca ulaşacağı açıktır. Bu durumun farklı açıklamaları yapılmakla birlikte, Guénon, hepsinin aynı kaynaktan geldiği ve sembolik farklılıkların öz itibariyle birbirinden çok uzak olmadıkları düşüncesini taşımaktadır (Andruzac,2005: 29). Bir açıdan plüralist bir anlayışa sahip olduğu izlenimini vermekle birlikte, Smith veya Hick’in anladığı bir çoğulculuğu benimsediğini söylemek zor görünmektedir. Ancak bazı gelenekselci düşünürlerin de ifade ettikleri gibi, bu ekolün ortaya koyduğu ‘mutlak hakikat’ ve ‘izafi hakikat’ ayrımının anlaşılması gerçekten zor bir konu olması (bkz. Arslan,2004: 45-46) çok belirgin bir yargıda bulunmayı engellemektedir. “Birbirinden çok farklı ve uzak olan geleneksel formlarda yaygın olan, fakat birbirlerinden almadıkları, almalarının da imkânsız olduğu, bazı semboller vardır. Bunların tamamı gerçekte başlangıçta var olan geleneğe ait oldukları için, ya doğrudan ya da dolaylı olarak ondan çıkmıştır.” (Guénon, 2004b: 73-74). Bu durum, metafiziğin gerçekte hiçbir gelenekle sınırlandırılmayacağı ilkesine dayanmaktadır. Şekillerdeki farklılık, metafiziğin, kendisini insani alanda en rahat şekilde ifade etme amacının doğal bir sonucu olarak görülmelidir (Guénon,2001a:95-96).

Sembollerdeki farklılıklardan hareketle, öz bakımından ayrılık veya çelişki bulunduğu düşüncesi, bir vehimden başka bir şey değildir. Çünkü ister bir geleneğin kendi içinde, ister gelenekler arasında, görüntüde ortaya çıkan farklılıklar, çelişki olarak düşünülmeye-

melidir. Bunlar ‘bir ve aynı olan’ hakikatin farklı tezahürleridir. Dıştan bakıldığında, bunların çelişki olarak algılanmasının temelinde, geleneklerin ya hiç anlaşılması ya eksik anlaşılması veya bizzat kişinin yetersizliği bulunmaktadır (Guénon, 2004c: 50-51). Burada dikkat edilmesi gereken nokta, farklılığı ortaya koyan unsurların, geleneksel kökeninden ayrılmamış olmasıdır (Guénon, 2010: 15). Tüm bunlara rağmen, geleneksel özü inkâr eğiliminde olan herhangi bir uygarlığın bu öz birliğini anlaması mümkün değildir. Örneğin, Doğu-Batı ayrılığının kökü bu karakteristik durumdan kaynaklanmaktadır (Guénon, 2009: 53-54). Doğu ile Batı’nın birbirlerinden ayrılmasının ve Batı’nın Doğu’yu yeterince anlayamamasının temel nedeni, Batı dillerinin Doğu’nun düşüncesindeki incelikleri anlama kapasitesinden yoksun olmasıdır. Bu, Batı dillerinin bir yetersizliğidir. Ayrıca mekân ve zamana bağlı olarak meydana gelen bazı değişimler de bu farklılaşmada bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Hatta dilin bir unsuru tarihsel süreç içinde aynı kalıplarla günümüze kadar ulaşmış olsa bile, içeriğinde meydana gelen değişme, anlaşılması noktasında bir sorun teşkil etmektedir (Guénon, 2004a: 57-58).

Farklı geleneklerde yer alan ve birbirinin karşıtı olarak yorumlanan öğelerin, esasen birbirine karşıt olmaktan ziyade, birbirini tamamlayan unsurlar olarak algılanması daha doğru bir yaklaşımdır. Yani bu sembolik unsurların birbirilerini ortadan kaldırma vasfı yoktur ve gerçekte birbirlerinin devamı için zorunludur (Guénon, 2006: 41 vd.). Bu bütünlüğün en güzel ifadelerinden ve iki farklı kutbun birbirinden ayrılmayacağını anlatımlarından biri Taozim’in ‘Yin ve Yang’ sembolünde ortaya konulmuştur (Guénon, 2006: 45; Guénon, 2008: 33). “Her şey zıddıyla kaimdir” sözünün detaylı anlatımlarından biri, Guénon’un konuyu ele aldığı eserlerinde görülmektedir.

Gelenekler içinde yer alan formların farklılığının, ontolojik bir temele sahip olduğu söylenebilir. Yeryüzünde bulunan insanların, farklı anlayış, eğilim ve kapasitelerinin olduğu inkâr edilemez. Kendine has öğretim sistemlerine sahip olan inisiyatif oluşumlar, insanlardaki bu farklılıkları dikkate alarak, onlara yönelik bir eğitim yöntem uygulamayı benimsemektedirler. Bu durum da birbirinden farklı yöntemler kullanan ve dolayısıyla farklı form ve sembollere sahip olan anlayışları ortaya çıkarmaktadır (Guénon, 2010: 147).

Sembollerin çokluk arz etmesinde, özgürlüğün büyük bir rolü vardır. Fakat varlığın sahip olduğu özgürlük, çokluk alanına daldıkça sınırlı hâle gelme oranı daha da artmaktadır. Çünkü bu alanda birbirini sınırlayan çokluğun diğer unsurlarıyla karşı karşıya kalınmaktadır. Dolayısıyla birey, tekrar öze yönelmesi halinde, izafi olan özgürlüğünün sınırlarını genişletme imkânı bulabilmektedir. Bu açıdan gerçek özgürlük, çokluktan ziyade, özdeki birde bulunmaktadır (Guénon, 2008: 83; Guénon, 2004f: 25-26; Özün birliği konusunda, Guénon’la birlikte pek çok düşünürün aynı düşünceyi paylaştığı söylenebilir. Bkz. Friedman, 1958: 215 vd.).

‘Yüce Merkez’ fikrinin altını kuvvetle çizen Guénon, bu merkezin yansımaları olan ve ikinci dereceden merkezlere işaret eden bazı yapılanmaların özüne inilmesi gerektiğini ifade eder. Ancak bu unsurlar, kaynakları olan yüce merkezden uzaklaştıkça ‘karama’ durumuyla karşı karşıyadırlar. Bunun temel nedeni ise, yüce merkezin dış âlemlerle doğrudan bir irtibatının bulunmamasıdır. Zaman zaman bu merkezin yansımaları ya kaybolmak ya da sembolizmle gizlenmek suretiyle bir nevi geri plana çekilebilirler. Bu durum da

yansımanın tezahürden uzaklaşarak ‘ilke’ye doğru dönüşünü ifade etmektedir (Guénon, 2004b: 82-83). Öz her ne kadar bazı sembollerle ifade edilmeye çalışılsa da bu anlatım bütünüyle açıklayıcı bir anlatım olmayacaktır. Çünkü özün aktarımının yapılmaya çalışılması esasında, asıldan uzaklaşma kaçınılmaz olacaktır (Guénon,2009: 38).

Guénon, özün birliği düşüncesine yaptığı vurgunun ardından, çokluğun birliğe yönelişindeki asıl amacın “kurtuluş” olduğunu ve her farklı kimliğin ve anlayışın kendisine mahsus özel bir yolla buna yönelebileceğini savunur. Bu yollar kurtuluşun nihaî anlamını ifade etmemekle, kişinin özel konumuna ve bu yönüyle izafi olmakla birlikte, nihaî amaca atılmış bir adım olmak bakımından oldukça önemlidir (Guénon,2008: 65-66; Guénon,1997: 99).

Özde bir olan fakat süreç içerisinde birtakım farklılıklar arz etmeye başlayan geleneksel anlayışın idraki için, entelektüel bir düzeye çıkmak gerekmektedir. Çünkü konunun anlaşılmasına yardımcı olacak olan ilkeler ancak bu düzlemde bulunmaktadır. Bu ilkeler evrensel bir nitelik arz ederler. Bu bağlamda metafiziğin öneminin de anlaşılması gerekmektedir (Guénon, 2009: 63-64). Metafiziğin anlaşılmasında, inisiyatik yapılanmalar temel olarak kabul edilebilecek bir noktada bulunmaktadır. Nitekim inisiyatik yapılanmalarda sembolik unsurlara çok büyük bir önem verildiği tartışılmayacak bir konudur. Bu sembolik tarz, inisiyasyona bağlı bireyin üzerinde son derece etkin bir konuma sahiptir. Bununla birlikte onun bireye kazandırdığı özellikler, o bireyi veya o çevreyi etkileyecek bir nitelikte olup, bütünüyle genel bir yapı arz etmez. Dolayısıyla bu çerçevede ortaya çıkan ritüeller veya diğer fiiller, hiçbir şekilde özün yerini tutamaz (Guénon,2004b: 8). Bu noktadan hareketle sembollerin, ne şekilde olursa olsun, özün yerine geçme veya onu aşma gibi bir niteliğinin bulunmadığı sonucuna ulaşılır.

İnisiyasyona bağlı olan yapılanmalar ile dinlerdeki ritüellerin birebir aynı olduklarını söylemek doğru değildir. Hatta bu iki alanda aynı sembolün bulunması bile bu sembolün bütünüyle aynı olduğunu göstermez. Çünkü bu sembol hem zahirî hem de bâtını olmak üzere iki farklı boyuta sahiptir ve bu şekilde ele alınabilir (Guénon, 2004b: 79). Bununla birlikte “dinî yapının hakikatlerini inisiyatik yapıya taşımak, onları ‘ideal’in puslu ortamında dağıtmak anlamına gelmez; aksine sıradan insanların entelektüel ufku engellenen ve sınırlandıran bulutları dağıtarak, dinî hakikatlerin en derin ve en ‘pozitif’ anlamlarına nüfuz etmektir.” (Guénon, 2004b: 82).

1.3. Dinî Sembollerin Anlam Kaybı

Başta din olmak üzere, farklı alanlarda kullanılan unsurlar, zaman içerisinde birtakım değişikliklere maruz kalmaktadır. Ne şekilde ve hangi amaca yönelik olursa olsun, sembolün kökensel anlamından uzaklaşması, bir bozulma olarak nitelendirilebilir. Guénon’un sembollere yaklaşımında, sembolün anlam kaybına uğraması önemli bir yer işgal etmekte ve hayatın bütün yönlerini olumsuz etkileyen bir faktör olarak değerlendirilmektedir. Genel anlamda bu bozulmanın iki boyutu olduğu söylenebilir. Birincisi, sembolün dâhili unsurlar tarafından tahrifi; ikincisi ise, dış etkenlerin sembolün anlamını tahrif etmesidir. Dolayısıyla Guénon’un yaklaşımının anlaşılabilmesi için, bu iki boyutun ele alınmasında yarar bulunmaktadır.

1.3.1. Sembolün Anlam Kaybının Dâhili Nedenleri

Geleneksel sembollerin yanlış anlaşılmasında, dıştan gelen saldırılar ve yanlış değerlendirmelerden önce, geleneği savunma adına ortaya çıkmış olan ve apolojetik tavır benimseyen tutumların da etkili olduğu söylenebilir. Çünkü bu tür bir tarz, akıl ve bilimin söz hakkının bulunmadığı alanlarda, iyi niyetle bir savunma geliştirmeyi öngörmekle birlikte, bu araçları bir değerlendirme ölçütü olarak kabullenmiştir. Bir nevi, karşı tarafın metodolojik dayatmasına boyun eğilmiştir (Bkz. Guénon, 2000: 187; Guénon, 2004d: 112). Esasen, manevi alanı inkâr için akli kullananlarla, felsefi rasyonalizmi benimseyenler arasında bile, bir derece farkının haricinde fark bulunduğunu söylemek mümkün değildir (Guénon, 2004d: 119). Hâlbuki bu alanlar, maneviyatı anlama ve açıklamada bütünüyle yetersiz kalmaya mahkûmdurlar. Ayrıca, modernizmin ölçütleriyle böyle bir algı alanı oluşturmaya çalışmak birbiriyle paralel ve kesişen noktası bulunmayan çizgilerle geometrik şekiller kurmak gibi bir durum ortaya çıkarır. Ancak “modernler sadece basit ve genel aritmetik sayılarını bilirler. Dikkatlerini, ilgilerini sadece onlar üzerine toplarlar; dolayısıyla, tıpkı Platon’un mağara mahkûmları gibi, gölgeyi hakikat sanırlar.” (Guénon, 2004d: 19). Bu yüzden denilebilir ki, zahire alışık olan modern insan, Lord Northbourne’un ifadesiyle, sembollerle düşünme yeteneğini kaybettiği için, her şeyde olduğu gibi, kutsal kitapları anlamada da güçlük çekmektedir.

Geleneksel kökeninden uzaklaşmış birtakım yapılanmaların ortaya koyduğu öğretiler, salt sembolün kutsanmasını veya sadece görünümün üzerinde yoğunlaşılmasını öngörmektedir. Burada niyet ne kadar iyi olursa olsun, içeriğin boşaltılması söz konusu olduğu için, herhangi bir fayda sağlaması beklenmemelidir (Guénon, 2010: 35). İçeriği yeterince anlaşılmayan yahut yanlış anlaşılan sembolik değerler, bir süre sonra alelade adetler haline dönüşmektedir. Dolayısıyla asli anlamından tamamen uzaklaşmış bir yığınla karşı karşıya kalınmaktadır. Nitelik, zamanla yerini nicelik ifade eden kimi hususiyetlere terk etmek zorunda bırakılmıştır. Bu da insanlık için yıkımın en önemli aşamalarından birisi ve hatta temeli olarak kabul edilebilir (Guénon, 1997: 32-33; bkz. Evkuran, 2006: 94).

Guénon, kutsal olarak kabul edilen öğretiyi ve ilkelerin doğru anlaşılmasının ‘İnsanı Kamil’ düzeyine ulaşmada yaptığı katkıyı, ‘Kutsal Savaş’ veya ‘Cihat’ kavramlarıyla örneklendirmektedir. Bu mücadelenin sosyal ve maddi boyutu olmakla birlikte, bireysel ve manevi boyutu öncelik taşımaktadır. Bu nedenledir ki, birey iç mücadelesini tamamlamadan, nefsiyle giriştiği savaşı kazanmadan, kutsal savaşın sosyal boyutunda istenilen hedefe ulaşamayacaktır (Bkz. Guénon, 2001b: 59-60). Dolayısıyla sembolik anlatımın doğru anlaşılmasına büyük bir ihtiyaç olduğu ortaya çıkmaktadır (Evkuran, 2006: 114).

Sembolik anlamın bozulması veya içeriğinin kaybolmasına ilişkin olarak “para”nın da güzel bir örnek olduğu söylenebilir. Başlangıçta, üzerinde geleneksel semboller taşıyan ve bu şekilde kendisine manevî bir konum verilen para, modernizmin etkisiyle salt niceliğe mahkûm edilmiştir. Bu da parayı sadece alım gücü bakımından önemsenir bir noktaya itmiştir. Dolayısıyla para, süreç içerisinde reel değerini bütünüyle itibari bir değere bırakmıştır. Sembolde meydana gelen bu anlam kaybının, sosyal hayata yansımalarına ilişkin ise Guénon şöyle demektedir: “Hemen her şeyin nitelik yönünden bu şekilde yozlaşması, para sisteminin yozlaşmasıyla çok yakından bağlantılıdır; nitekim günümüzde her şeyin parayla ölçülmesi ve parayla ‘değerlendirilmesi’ olgusu da bunu çok açıkça

göstermektedir; günümüzde her şey sadece bir ‘rakam’, bir ‘miktar’ ya da paranın sayısal miktarı olarak değerlendirilmektedir... Sadece nesnel fiyatlarına göre ‘değerlendirilmekle’ kalmıyor, fakat aynı zamanda da insan da parasına ve zenginliğine göre değerlendirilmektedir.” (Guénon, 2004d: 145).

Geleneksel yapının dayandığı temel ilke ‘tevhid’dir. Bu anlamda o, kâinatın en temel ilkesidir. Varlık bu ilkedен uzaklaşmaya başlayınca nitel olarak düşüşe geçmekte ve nice-lik egemen hâle gelmektedir. Maddileşmenin doğal bir sonucudur bu. Çünkü madde, sayılamayacak kadar çok atomdan oluşmaktadır (Guénon, 2004d: 71; Guénon, 2000: 117). ‘Tevhid’den uzaklaşmanın doğal sonucu ise, ‘çoktanrıcılık’tır. Aslında bunun dayandığı temel ise, cehalettir. Dıştan bakılınca sayıları çok olan ve anlam bakımından ötesine geçilemeyen sembollerin yanlış değerlendirilmesi, bu sonuca götüren başlıca etkidir. Burada, sembol ile sembolü açıklamaya yarayan öge birbirine karıştırılmakta ve sembol, ilâhî kaynağını kaybetmektedir (Guénon, 2004c: 14).

Sembolik unsurların, bütünüyle zahirî olan bir boyuta indirgenmesi ve uygulanabilir nitelikte olanların sadece bu bağlamda uygulanır hâle getirilmesi, o sembolün içeriğinin boşaltılması anlamına gelmektedir. Örneğin, başlangıçta olgunlaşma ve yükselmenin temel sembolik göstergelerinden veya aşamalarından birisi olan, Hıristiyanlıktaki “vaftiz” (burada genel anlamda suyun farklı geleneklerde taşıdığı öneme işaret edilebilir. Eliade, 1991: 152.) töreni, salt somut bir şekilde ele alınmaya başlandıktan sonra, hem sıradanlaşmış hem de asli mahiyet ve amacından uzaklaşmıştır. Bu noktada, bu sembolün, insanları kiliseye bağlama araca olarak kullanılması düşüncesinin önemli bir paya sahip olduğu söylenebilir (Guénon, 2004b: 14-15; bkz. Eliade, 1991: 158 vd.).

Sembollerde bulunan gerçek anlamın kaybedilmesi, yani geleneksel içeriğinin boşaltılması veya yanlış anlaşılmasının en belirgin sonuçlarından birisi de mitolojinin ortaya çıkmasıdır (Guénon, 2010: 179 vd.). Örneğin, kimi sembollerde Tanrı, insan, evren ilişkisinin açıklanması noktasında bazı kullanımlar bulunmaktadır. Bunun örneklerinden birisi de kükürt, cıva ve tuz’un sembolik anlamlarıdır. Buna göre “kükürt” insanın üzerinde bir konuma sahip ve bâtnî olan “ilahî” yönü; “cıva” insanın çevresinde yer alan ve zahirî olan “tabiati”; “tuz” ise, bu ikisi arasında kendine yer bulan ve bu alanların adeta sınır noktasını teşkil eden “insan”ı temsil eder. “Bu ortak sınır aynı zamanda semâvî ve arzî tersirlerin birbirine yaklaştığı ve denge durumuna ulaştığı noktadır.” Ancak burada bir riskle karşı karşıya kalınmaktadır. Bu da panteizme yahut şirke düşme tehlikesidir. Dolayısıyla sembolik anlatımı belirli bir noktanın ilerisinde değerlendirmenin ortaya çıkaracağı tehlikeye karşı Guénon bir uyarıyı da ihmal etmemektedir (Guénon, 2006: 156).

1.3.2. Sembolün Anlam Kaybının Harici Nedenleri

Dinî sembollerin anlam kaybına uğramasında, haricî etkenlerin, özellikle de modern düşüncenin büyük bir rolü bulunmaktadır.

Guénon’un sembolik değerlere yönelik modern anlayışı eleştirisi, temelde topyekûn bir modernizm eleştirisi olarak nitelendirilebilir. Bu eleştirilerin temel hedefi de doğal olarak modern düşüncenin ortaya çıktığı ve en etkin halini kazandığı Batı medeniyetidir. Ona göre, Batı medeniyeti ile Doğu arasında belirgin bir fark bulunmaktadır. Doğu Medeniyeti hem metafiziksel hem de sosyal bir içeriğe sahiptir. Ancak Batı’da bu yönlerden

birisi olan metafiziksel boyut bulunmamaktadır. Bunun yansıması ise özellikle dinî sembollerin yanlış algılanması ve dejenere olması sonucunu doğurmuştur. Örneğin Yunanlılar, kendilerine kalan mirasın algılanmasında, metafiziksel boyutu ihmal ettikleri için, sembolik dilin anlamını kaybetmiş ve antropomorfik bir algı dünyasına hapsolmuşlardır. Dolayısıyla içerik kaybolurken şekil varlığını devam ettirmiştir (Guénon, 2004a: 80).

Semboller üzerinde temellendirilmiş medeniyetlerin küçümsenmesi ve geri plana atılması, insanlığın tarihsel kökeninin son derece kısır bir düzlemde ele alınmasına kaynaklık etmiştir. Gerçekte entelektüel bilgi birikimi hiçbir zaman belirli bir medeniyetin malı olarak algılanmamalıdır. Ancak modern dönemlerle birlikte Batılı müsteşriklerin genel eğilimi, insanlığın yegâne yol göstericisi olarak Batı medeniyetini ilan etmek olmuştur. Bu yapılırken, bazı tarihsel tahrif yollarına bile başvurulduğu görülmektedir. Çok eski geçmişlere sahip olan Çin, Hint, Mısır ve Pers uygarlıkları ile Yunan Medeniyetinden daha önceki dönemlere denk gelen Kabala kültürü bile daha yakın dönemlerde inşa edilmiş gibi gösterilmeye çalışılarak, Batı Medeniyetinin ulviliği kanıtlanmaya çalışılmıştır (Guénon, 2004a: 50). Bu noktada modern dünyanın, kendisinden daha aşağı seviyede gördüğü geleneksel insana yönelik değerlendirmesinde, ciddi bir anlayışsızlık bulunmaktadır. Örneğin, modern insanlar “animizm”in içeriğini bütünüyle anlamadan, onu salt ilkel bir anlayış olarak kabul etmekte ve kendi buldukları noktanın yüceliğini ortaya koymaya çalışmaktadırlar. İçerisinde problemler bulunan yönler bulunmakla birlikte her türlü varlıkta canlılık bulunduğunu varsayan “animizm”in, modern dünyanın konumundan daha yüksek bir noktada olduğu söylenebilir (Bkz. Guénon, 2004d: 224-226).

Guénon’un ortaya koymaya çalıştığı sembolik bakış açısının, son derece derin bir mahiyet arz etmesi gerektiği görülmektedir. Bu derinlikle birlikte, yapılacak değerlendirmelerde, önyargıların da ortadan kaldırılması gerekmektedir. Sembollere yüzeysel ve önyargılı bakmak, doğal olarak doğru bir sonuç vermeyecektir. Batılılar tarafından yüzeysel bir takım benzerliklerden hareketle iki sembol arasında ortaya konulmaya çalışılan senkronik durum, kimi zaman hatalı olmakla birlikte, çoğunlukla kötü niyete dayanmaktadır. Özellikle herhangi bir geleneğe mensup olmamakla birlikte, geleneksel sembollerin aynılığını yüzeysel bir bakışla ele alanların, art niyetli bazı düşüncelerini desteklemek için bu çabayı gösterdikleri fikri onda egemendir. Bu meyanda, üç unsuru barındıran farklı sembollerin Hıristiyan Teslisi’yle özdeşleştirilmesine yönelik olarak Guénon şöyle demektedir: “Beşerî alandan alınan imgeleri semboller olarak kullanarak bu tür bir üçlünün bütününi oluşturan üç unsur bir genelleme olarak Baba, Ana ve Oğul olarak tarif edilebilir. Ancak bu üç terimim Hıristiyan Teslisi’ne tekabül ettirmek açıkça imkânsızdır. İkincisinde (yani Hıristiyan Teslisi’nde) ilk iki terim hiç de birbirini tamamlayıcı değildir ve hiçbir şekilde simetrik değildir; tersine ikincisi tek başına birinciden türemez. Üçüncü terim ise gerçekten diğer ikisinden kaynaklandığı halde bu türeme kati surette zürriyet husule getirme ya da oğul edinme işi olarak tasavvur edilmemiştir.” (Bkz. Guénon, 2006: 19-22).

Sembollerin anlaşılması hususunda birçok farklı kesimin uğraş verdiği görülmektedir. Günümüzdeki bazı bilim adamı ve araştırmacıların, sembolizmin anlam ve değerini anladıklarına yönelik iddia (Bkz. Eliade, 1991: 11) Guénon tarafından kabul edilmemektedir. Bunlar arasında bilim adamları ve filozoflar da bulunmaktadır. Her şeyden önce bilimin

sembolün kapsamlı bir şekilde anlaşılmasına yönelik bir güce sahip olduğunu söylemek imkânsızdır. Bu durum, bilimin nesnel ve somut karakterinden kaynaklanmaktadır. Benzer bir çaba, filozoflar tarafından da gösterilmektedir. Ancak filozofun mihenk taşı akıl olduğu için başarısız olmaya mahkûm gibidir. Çünkü sembollerin bilgisi akıl ve deneyle elde edilmekten uzak ve tamamen sezgiye dayalı bir yapı arz eder. Bunun nedeni ise ‘gayrı insanî’ unsurun sembollerin anlamında oynadığı roldür (Guénon, 2010: 191; ayrıca bkz. Kılıç, 1995: 20-21; Demirkol, 2010: 278). Nitekim modern algı, sembolizmi tam anlamıyla kavramaktan uzak olduğu için, geleneklerin kullandığı sembollere sadece maddi bir anlam yüklemiştir. Bunun en güzel örnekleri ‘simya’ ve ‘astroloji’ gibi ilimlerin değerlendirilmesinde ortaya çıkar. Modern anlayış, simyayı ‘üfürükçülük’, astrolojiyi ise ‘kâhinlik’ olarak görmekle, istenilen amaca ulaşmaktan uzak kalmıştır (Guénon, 2004c: 7). Modern dünyanın temelinde yer alan rasyonalist bakış açısı, ortak bir alanın oluşumunu da engellemektedir. Akıl, her durumda görece bir anlayış ortaya koyduğu için, ulaştırdığı sonuçlar açısından rölativizmden başka bir yere vardırılmamaktadır (Guénon, 2009: 98). Katı akılcılığın egemen olduğu felsefenin, ortaya çıkardığı temel sorunlardan birisi, geleneksel anlayışların bünyesinde taşınan sembolik öğelerin, artık anlaşılamaz bir konu olarak görülmesi olmuştur. Hatta büyük oranda bu anlayış eksikliği, insanların ‘putperestlik’e yönelmelerinin yolunu açmıştır. Öyle ki sahil inançlar, bu nedenle ‘batıl’ hâle dönüşmüştür (Guénon, 2009: 46). Guénon, felsefenin ‘hikmet’i sevmeye başladığını, dolayısıyla bizzat hikmetin yerine geçirilemeyeceğini ifade eder. Bundan da öte, felsefe süreci içerisinde bütünüyle hikmetten uzaklaştırılmış ve katı bir akılcılığın hegemonyası altında ‘din dışı’ nitelendirilmesini hak edecek bir boyuta indirgenmiştir. Bu bağlamda ele alınan felsefe, mütevazı bir tavırla akıl ötesi alanla ilgilenmemek bir yana, bu alanı bütünüyle inkâr noktasına sürüklenmiştir. Kaldı ki durum bunun tam tersi olmalı, akıl ötesi boyuta hâkim olamasa bile, felsefe bu alana yüzü dönük bir konum edinmelidir (Guénon, 2009: 44-45).

Din dışı bakış tarzı, ciddi bir yozlaşmanın nedenidir. Bu yozlaşma öncesinde insanlığın geleneğe bağlı ve bozulmamış olduğu söylenebilir. İnsanlar, geleneksel hayat biçimlerinden din dışı bakış açısı nedeniyle uzaklaşmışlar ve ‘gündelik hayat’ olarak nitelenen ve dinden arındırılmış bir alan oluşturmuşlardır. Böylece, yozlaşma bakımından insanlık tarihinin en ileri seviyesine ulaşılmış durumdadır (Guénon, 2010: 92). Bu yozlaşmalardan birisinin de maddi ve manevi güçlerin birbirinden ayrılması olduğu söylenebilir. Örneğin, farklı geleneklerin paydaşı oldukları ‘Âlemin Merkezi’ anlayışı, beraberinde bu merkezlerin koruyuculuğu görevini üstlenen bazı yapılanmaların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Hint geleneğindeki ‘Kşatriya’ ve Hıristiyan geleneğindeki ‘Tapınak Şövalyeleri’ gibi oluşumlar bunun örneklerinden gösterilebilir. Bu yapılanmaların dikkat çekici bir yönü ise, bünyelerinde hem maddi hem de manevi yönü bulunan bir otoriteyi temsil etme düşüncesidir (Guénon, 2004b: 28-30). Modern dünyanın sıkıntılarının başında, maddi ve manevi otoritelerin birbirinden olabildiğince ayrılması olduğu veya manevi otorite kavramının ya anlamının içinin boşaltılması veya bütünüyle ortadan kaldırılması fikri olduğu söylenebilir.

Modern dünyada egemen olan iki temel kavram, çok önemli bir konuma sahiptir. Bunlar “demokrasi” ve “eşitlik” kavramlarıdır. Guénon, modern anlayışı eleştirirken, bütün insanların mutlak anlamda eşit kabul edilmelerinin ve buna dayalı bir siyasal yapı

olarak demokrasinin, yıkıcı bir etkiye sahip olduğunu düşünmektedir. Bunun nedeni ise, bütün insanların eşit sayılmakla, tek tip hâle getirilmeye çalışılmasıdır. Hâlbuki dünyada var olan bütün insanlar kendilerine mahsus ilgi ve yeteneklere sahiptir. Modern dünya kendi amaçlarını gerçekleştirmek için, bu ilgi ve yetenekleri göz ardı eden bir eğitim metodunu takip etmekte ve nitel durumları inkâr edilmektedir (Guénon, 2004d: 74). Bu durum, sadece hayatın gerçeklerine aykırı bir yapı ortaya çıkarmakla kalmamış, geçmişin kimi sembolik değerlerinin de yanlış anlaşılmasına ve kötü görülmesine zemin hazırlamıştır. Hint dinlerinde var olan ve hem sembolik hem de sosyal boyutları bulunan ‘kast sistemi’nin modern zihniyet tarafından anlaşılmasına vurgu yapan Guénon, modern düşüncenin mutlak ‘eşitlik’ fikrinin buna neden olduğunu savunmaktadır. Hâlbuki kast sistemi, insanlar arasında gerçekte var olan ‘doğal hiyerarşi’nin bir yansıması olarak değerlendirilmelidir. Herkesin mutlak anlamda eşit kabul edildiği bir dünyada, sosyal düzenin bozulması kaçınılmaz olacaktır (Guénon, 2004e: 8-9).

Modern dünyada egemen olan ‘evrimci’ görüş de eski dönemlerin değerlendirilmesinde bir yanlış içerisindedir. Bu anlayışa göre, insanlığın seyri, basit olandan ileri düzeyde olana doğru bir gelişim arz etmektedir. Ancak bu bakış açısı eskiyi doğru değerlendirmekten uzaktır. “Gerçek şudur ki, ilk baştan beri, manevilikten maddiliğe doğru yani, yüksek olandan aşağı olana doğru giden ve beşeri etkinliğin her alanında tezahür eden ve de yeterince yakın zamanlarda tüm müteâil ilkelerden ayrılmış olan ve yalnızca mümkün kıldıkları pratik uygulamalarca doğrulanan profan bilimlerin ortaya çıkmasına yol açmış olan bir tür derece düşüşü ya da bir tür sürekli iniş söz konusudur.” (Guénon,2000: 51; Guénon,1997: 19).

1.4. Dinî Sembollerin Anlaşılmasında Geleneksel Yapılara Mensubiyetin Önemi

Modern düşüncenin, bu haliyle insanı hakikate ulaştırma noktasında başarılı olamayacağı fikri, Guénon’un anlayışının temel öğelerinden biri haline gelmiştir. Bu durumda, insan hakikate nasıl ulaşacaktır? Ona göre, insanın, hakikate ulaşma yolunda mutlaka bir geleneksel teşkilata bağlanması gerekir. Ancak bu teşkilat içerisinde yürütülen eğitim faaliyetinin, sıradan bir öğretim faaliyetiyle mukayesesi yanlış olur. İnisiyatif oluşumunda, yol bir dereceye kadar tarif edilmekle birlikte, bütünüyle aktarılabilen bir niteliğe sahip değildir (Guénon, 2010: 46-47). Buradan şöyle bir sonuca ulaşmak mümkün görünmektedir: Geleneksel teşkilatların öğretim yöntemlerinde sembolik öğelerin rolü çok büyük olsa da belirli bir aşamanın ötesinin ifade edilmesinde onlar da yetersiz kalabilmektedirler.

İnisiyasyon mensup olma, beraberinde önemli bir sorun taşımaktadır. Bu da hakikatın sadece belirli bir zümrenin ulaşabileceği bir şey olduğuna ilişkin bir iddianın bu düşünce içerisinde barındığı gerçeğidir. Ancak Guénon, kendisine yöneltilen ‘entelektüalist’ ve ‘elitist’ olma eleştirilerinin farkında olduğu için, rasyonalist anlamda aklın egemen kılınmasına ve bu bağlamda entelektüalizme karşı çıkmakla birlikte, ‘entelektüel inisiyasyon’ veya ‘ilham’ın önemine vurgu yaparak, bu eleştirinin üstesinden gelmeye çalışır (Guénon, 2004e: 70-71). Ona göre, tezahür etmeyen haller yokluk âlemine, tezahür edenler ise varlık âlemine aittir. Âlemin mertebeleri ile tek bir özün halleri birbirine tekabül eder. Varlık belirmelerin ilkesidir; bunu, dünya, var olmak ya da varlık olarak nitelenebiliriz. Varlık kendi içinde barındırdığı her türlü imkânları geliştirir. O tezahürlerin ilkesi olduğu için onlardan da ötedir; en üst düzeyde sınırsızdır (Guénon, 2008: 28). İşte

bu noktaya ulaşmanın, belirli bir olgunluğu yakalamış ve üst düzey insanlara mahsus olduğu düşüncesi, Guénon'un 'elitizm'e yönelmesinde önemli bir etken olarak görülebilir. Buradan hareketle Guénon'un entelektüalist bir bakış açısına sahip olduğu şeklinde bir sonuca ulaşılabilir ki, genel eğiliminin de bu doğrultuda olması doğaldır.

Guénon, konuların ele alınmasında basitleştirme seçeneğine yönelmenin, modernizmin ciddi bir hatası olduğunu düşünmektedir. Herhangi bir konunun herkesin anlayabileceği bir noktaya indirgenmesi, gerçekte doğru bir şey değildir ve bu din dışı anlayışın bir yaklaşımıdır (Guénon, 2004d: 101). Çünkü özellikle maneviyatla ilgili alanların konularının basitleştirilmeye çalışılması ve aynı tavrın felsefede de yapılması, olumlu sonuçlar vermekten uzaktır. Bunun en güzel örneklerinden birisi Protestanlıktır. Protestanlık, dinin anlaşılması amacıyla ortaya çıkmakla birlikte, otantikliğine çok büyük bir zarar vermiştir (Guénon, 2004d: 105).

Ona göre, elit kavramı günümüzde gerçek içerik ve işlevinde uzaklaştırılarak yanlış bir anlama büründürülmüştür. Öyle ki, ortalamanın üzerine çıkmış olan herkes, bu zümrenin bir üyesi olarak kabul edilmektedir. Hâlbuki bu kavramın asıl haliyle alınması ve gereğinin yerine getirilmesi Guénon'a göre dirilişin ve geleneğin ayağa kalkışının başat unsurudur. Ancak bu kavramın yanlış kullanılması, onun bütünüyle kullanım dışı olmasına gerekçe olarak gösterilemez. Ona göre elit, "inisiyasyon için istenen niteliklere sahip olanların bütününe temsil eder ve tabii ki bunlar insanlar arasında daima bir azınlıktır." (Guénon, 2010: 401 vd.). Her ne kadar birçok geleneğe ifade edilen bazı semboller (Uzak-Doğu geleneklerindeki hexagramlar ile Süleyman Mührü vb. gibi), insanın gökyüzü ile yeryüzü arasında bir aracı konumda olduğunu ifade etse de; ayrıca bu durum, bu geleneklerin, insanın konumuna yönelik atfedilen değerini en belirgin göstergesi ve onun yücelişinin bir ifadesi olarak algılsa da (Guénon, 2006: 120 vd.) birtakım dünyevi gerekçeler, her insan için aynı sonuca ulaşma imkânını vermemektedir. Nitekim Guénon'un önemli eleştirilerde bulunduğu modern dünya, insanı diğer varlıkların mertebesine indirgeyecek bir statü vermek suretiyle, hem onun değerini düşürmekte hem de adeta yücelişinin önüne büyük bir engel koymaktadır. Guénon'un "elit" kavramına atfettiği anlam, çoğunlukla yanlış anlaşılma ile birlikte, bu yorumlamanın bazen kasten yapıldığı ifade edilebilir (Bkz. Coomaraswamy, 1943: 362-363).

Guénon, gelenek kavramının düşünce tarihinde farklı kullanımlarına işaret ettikten sonra, özellikle her beşerî yapının bir gelenek olarak nitelendirilmesine karşı çıkmaktadır. Çünkü onun anladığı gelenek, ilahi kaynaklı bir yapı arz eder. Dolayısıyla, din dışı olarak nitelendirilen bir yapının etkisinde kalmış olan herhangi bir oluşumun gelenek olarak nitelendirilmesi yanlış olur (Guénon, 2009: 62; Guénon, 2004d: 266). Buradan hareketle, bîatni alanlara yönelik birtakım ilimlerin "âvâmîleştirilmesi" son derece yanlıştır. Çünkü bu ilimlerin herkese açık hâle gelmesi, her şeyden önce onların yapılarını bozarak, modern dünyanın bilim algısına eşdeğer bir seviyeye indirgemeye neden olacaktır (Guénon, 2010: 138). "İnisiyatik ayinler özel niteliklere sahip olan özel bir zümreye yani havasa mahsustur ve sadece onları ilgilendirir, oysaki zahîrî ayinler umumdur, avama aittir ve belli bir sosyal çevrenin tüm mensuplarına ayırım gözetmeksizin hitap ederler." (Guénon, 2010: 167).

Guénon'un sembolere yüklediği anlam ve verdiği önem, sonuçta din ile inisiyasyon arasında derin bir mahiyet farkının ifade edilmesi için büyük bir önem arz eder. Ona

göre din, insanın içinde bulunduğu şartlarda en uygun şekilde nasıl bulunacağını belirlemeye veya bunu sağlamaya çalışır. İnisiyasyon ise, insanın bulunduğu noktanın daha da ilerisine götürmeye çalışır (Guénon, 2010: 36-37; Evkuran, 2006: 96). Dolayısıyla, inisiyasyonun sahip olduğu evrensellik daha ileri bir noktadadır ve bu evrenselliğin farkına ve anlamına semboller vesilesiyle ulaşılabilir. Bununla birlikte din ile inisiyasyonun birbirlerine alternatif oluşturulan rakipler olarak görülmeleri de doğru değildir (Guénon, 2010: 109). Çünkü bütün insanlara hitap eden, herkesin takip etmesi istenen 'büyük' bir yol vardır ve bunun adı 'din' yani 'şeriattır'. Bu, 'kabuk' olarak isimlendirilir ve dinin zahiri ilkelerini barındırır. Çekirdek ise, öz gerçeklik olan 'hakikat'tir. Herkesin ona ulaşması beklenemez. Sadece, zahiri olanı kabullenmekle birlikte, onun içsel boyutuna nüfuz etmeyi başarabilen insanlar çekirdeğe ulaşmayı başarabilenlerdir. (Guénon, 2004c: 9). İslâm tasavvufunun 'Allah'a giden yollar, insanların ruhları kadar çoktur' şeklinde formüle ettiği genel ilke, dairenin çemberinden merkeze doğru giden ve her bir noktası bir yarıçapa işaret eden şekil, önemli bir sembolik anlatım olarak karşımıza çıkmaktadır. Merkeze, yani hakikate ulaşan bireyler, kendi konumlarından sıyrılıp, merkezle bütünleşir ve böylece 'fena' denilen noktaya ulaşırlar (Guénon, 2004c: 1-2; Evkuran, 2006: 98).

Sonuç

Sembolik unsurların geçerliliğinin, hiçbir şekilde göz ardı edilemeyeceği bir gerçektir. Bu anlamda sembolizm evrensel bir olgudur. Modern Batı dünyasında hâkim olan ve sembolizme yönelik olumsuzluklar barındıran yaygın kanaatin eleştiriye tabi tutulması, haklı hatta zorunludur denilebilir. Ancak bu eleştiriler yapılırken aşırıya kaçılması, doğru sonuca ulaşılmasını olumsuz yönde etkileyen bir yapı ortaya koyar. Dolayısıyla Guénon'un genel anlamda sembolün yanlış anlaşılmasına yönelik olarak Batı'ya yönelttiği eleştiriler temelde doğru olmakla birlikte, bazı konularda aşırıya kaçıldığı söylenebilir. Ayrıca, eleştiri yapılırken ortaya ciddi bir alternatif konulması ve bu alternatiflerin de ikna edici olması gerekmektedir. Ancak üzerinde konuşulan alan objektif yargıların pek de geçerli olmadığı bir alan olması nedeniyle, gerekli olan ikna beklentisini karşılamakta yetersiz kalmaktadır.

Guénon'un dinlerdeki sembolik ifadelere atfettiği önemin, dinin doğru anlaşılması noktasında, bu konulara ilgi duyanlar için cezbedici bir bakış açısına sahip olduğu görülmektedir. Ancak, neredeyse içerisinde manevi yönler barındıran yapılanmaların bir şekilde 'İlk Gelenek'e bağlı olduğu iddiası ve buradan hareketle onlara meşruiyet kazandıracak bir düşünce tartışmalı bir yaklaşım olarak nitelendirilebilir. Zaten farklı dinî geleneklere ait kimi sembollerin, zorlama olarak algılanabilecek bir tavırla, ilahi bir kaynağa dayanandırılmaya çalışıldığı şeklinde bir eleştiriye açık kapılar bulmak mümkün görünmektedir. Ancak Guénon'un, sembolik değerlerin aktarımının bütünüyle gerçekleştirilemeyeceği ve konuların alt düzeye indirilmemesi gerektiği şeklindeki düşüncesi, bu tür eleştirilerin onun açısından değer taşımadığı sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Guénon, sosyal hayatı ilgilendiren bazı hususlarda da birtakım değerlendirmelerde bulunmuştur. Özellikle mutlak eşitlik ve demokrasi konularıyla ilgili eleştirel bakışı önemli bir yere sahip olmakla birlikte, halkın bütününe ilgilendiren bu konuda 'seçkinci' bir tavır ortaya koyduğu söylenebilir. Eğer bu anlayışta ısrar edilirse, Batı medeniyetine

yöneltilen ‘dayatmacılık’ ve ‘küçük görme’ gibi kimi niteliklerin, kendisine atfedilmesi kaçınılmaz hâle gelecektir.

Düşünce yapısı itibariyle birçok eleştiriye açık halde bulunan René Guénon’un, gerek herhangi bir geleneğe mensup olan gerek gelenekleri dışardan inceleyen insanlar için, son derece önemli tespitlerde bulunduğu söylenebilir. Nitekim onun vurgu yaptığı, bireyin ve toplumun özüne dönüşünün ne kadar gerekli olduğu ifadesi, gün geçtikçe daha iyi anlaşılır hâle gelmektedir. Bu açıdan, yol gösterici bir düşünür olarak kabul edilebilir.

Kaynakça

- Andruzac, Christophe (2005). *Metafizik Temaşa ve Mistik Deneyim – René Guénon*, Çev. Lütfi Fevzi Topaçoğlu, İstanbul: İnsan Yayınları.
- Arslan, Adnan (2004). “Din ve Geleneksel Bakış Açısı Seyyid Hüseyin Nasr ile Bir Mü-lakat”, *Bilimname*, Sayı: VI, ss.41-50.
- Bayley, Harold (1968). *The Lost Language of Symbolism*. New Jersey: Rowman and Littlefield.
- Bevan, Edwyn (1950). *Symbolism and Belief*. Boston: Beacon Press.,
- Coomaraswamy, Ananda K. (1943). “Eastern Wisdom and Western Knowledge”, *Isis*, Vol. 34, No. 4, pp. 359-363.
- Demirkol, Murat (2010). “Seyyid Hüseyin Nasr’a Göre Ezeli Hikmet ve Geleneksel İslam”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 51:2, ss.271-290.
- Eliade, Mircea (1991). *Images and Symbols*, New Jersey: Princeton University Press.
- Evkuran, Mehmet (2006). “René Guénon Düşüncesinde Temel Konu ve Kavramlar”, *Bilimname*, Sayı: X, ss.93-115.
- Friedman, Maurice S. (1958). “Religious Symbolism and ‘Universal’ Religion”, *The Journal of Religion*, Vol. 38, No. 4, pp. 215-225.
- Guénon, René (1997). *Manevi İlimlere Giriş*. Çev. Lütfi Fevzi Topaçoğlu, İstanbul: İnsan Yayınları.
- (2000). *Kadim Bilimler ve Bazı Modern Yanılgılar*. Çev. Fevzi Topaçoğlu, İstanbul: İnsan Yayınları.
- (2001a). “Metafizik Nedir?”, *Metafizik Nedir?* Çev. Mustafa Tahrallı, İstanbul: Birey Yayınları.
- (2001b). *Yatay ve Dikey Boyutların Sembolizmi*. Çev. Fevzi Topaçoğlu, İstanbul: İnsan Yayınları.
- (2004a). *Doğru Düşüncesi*. Çev. L. Fevzi Topaçoğlu, İstanbul: İz Yayınları.
- (2004b). *Insights into Christian Esoterism*. Trans. Henry D. Fohr, Sophia Perennis, Hillsdale NY.
- (2004c). *Insights into Islamic Esoterism and Taoism*. Trans. Henry D. Fohr, Sophia Perennis, Hillsdale NY.
- (2004d). *Niceliğin Egemenliği ve Çağın Alametleri*. Çev. Mahmut Kanık, İstanbul: İz Yayınları.

- (2004e). *Spiritual Authority and Temporal Power*. Trans. Henry D. Fohr, Sophia Perennis, Hillsdale NY.
- (2004f). *The King of the World*. Trans. Henry D. Fohr, Hillsdale NY.:Sophia Perennis.
- (2006). *Büyük Üçlü*. Çev. Veysel Sezigen, İstanbul: İz Yay.
- (2008). *Varlığın Mertebeleri*. Çev. Vildan Yalsızuçanlar, İstanbul: Etkileşim Yayınları.
- (2009). *Modern Dünyanın Bunalımı*, çev. Mahmut Kanık, Ankara: Hece Yayınları.
- (2010). *İnisiyasyona Toplu Bakışlar I-II*, çev. Mahmut Kanık, Ankara: Hece Yayınları.
- Has, Kenan (2005). *Sembolizm ve Haç*, Ankara: İlahiyat Yayınları.
- Kılıç, Sadık (1995). *Tabiattaki Metafizik ve Guénon'un Doğu Metafiziği*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Koç, Turan (1995). *Din Dili*, Kayseri: Rey Yayıncılık.
- Koltaş, Nurullah (2009). *Batıdaki Gelenekselci Ekolün Kelami Konulara Yaklaşımı–René Guénon ve Frithjof Schuon Örneği*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi SBE, Konya.
- Lings, Martin (2003). *Simge ve Kökenörnek*. Çev. Süleyman Sahra, Ankara: Hece Yayınları.
- Özcan, Zeki (2000). *Teolojik Hermenötik*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Reno, Stephen J. (1977). “Religious Symbolism A Plea for a Comparative Approach”, *Folklore*, Vol. 88, No. 1, pp. 76-85.
- Rowntree, Lester B.; Conkey Margaret W. (1980). “Symbolism and Cultural Landscape”, *Annals of the Association of American Geographers*, Vol. 70, No. 4, pp.459-474.
- Sperber, Dan (1977). *Rethinking Symbolism*. Cambridge University Press.
- Spiro, Melford E. (1969). “Religious Symbolism and Social Behavior”, *Proceedings of the American Philosophical Society*, Vol. 113, No. 5, *Frontiers of Cultural Anthropology*, pp. 341-349.
- Stark, Rodney (2003). *One True God: Historical Consequences of Monothesim*. New Jersey: Princeton University Press.
- Thomas, J. Heywood (1965). “Religious Language as Symbolism”, *Religious Studies*, Vol. 1, No. 1, pp. 89-93.
- Tokat, Latif (2004). *Dinde Sembolizm*, Ankara: Ankara Okulu Yay.
- Whitehead, A. N. (1958). “Uses of Symbolism”, *Daedalus*, Vol. 87, No. 3, *Symbolism in Religion and Literature*, pp.109-123.